

KRUISTOCHT VAN EEN CLOWN

Piet Poell

Kruistocht
van een clown

Roman

2023

Deefcake Publishing

Lang geleden zag ik op de Duitse televisie een interview met een man die een boek over zijn vrouw had geschreven. Die vrouw kon zelf schrijven noch lezen. Zij was nooit fatsoenlijk naar school geweest, want zij was *Ausschuss*, uitschot, dat toch opgeruimd moest worden. Zij was de laatst overgeblevene van negen kinderen uit een gezin. De moeder had ze alle negen in een vlaag van paniek naar een gesticht gebracht, eind jaren dertig, vlak voor de oorlog. Toen kon je Duitsland voor de opvoeding laten zorgen en die ging in ‘uitschotgevallen’ richting vernietigingskamp. Buchenwald, in dit geval. Daar stonden de negen in de rij voor de gaskamer. Zij als laatste, zij was de oudste. Een non, vertelde de man, had haar tegengehouden. ‘Jij niet,’ zei de non. De vrouw kreeg haar opvoeding verder in een klooster, als huishoudhulp. Zij zat er tamelijk gelukkig bij te kijken.

Komt de man thuis, stelde ik mij voor, en treft daar niemand meer. Nooit meer. En dan?

Over ‘En dan?’ gaat dit boek.

Natuurlijk kom je terecht in Buchenwald, lezer, en verbeeld je maar niets. Ontmenselijken, daar ging het om in die kampen. Dan grijpt een mens naar het enige redmiddel dat hem overblijft: zijn fantasie. Zijn voorstellingsvermogen waarmee hij een andere wereld oproept om de gruwelen van het kamp te ontvluchten. Zijn waarnemingsvermogen is verdoofd. Muzelmannen werden ze genoemd, de apathische halflijken die hun leven sleten in de wolken, tot ze daaruit geschoten werden. Theodor Kalb, de vader van de negen, wordt zelfs koning van Buchenwald.

Aken

Leni

Duitsland had het voorzien op Theodor en Leni werd daar gek van. Overall die mannetjes en Theodor zag dat niet.

Elke dag werd Leni gekker. Ze hoefde het huis maar te verlaten of daar stonden de mannetjes. Ze doken weg achter de struiken, muren, hooischelven, heggen, maar ze waren er. Leni durfde amper nog naar buiten. In elke man herkende ze een mannetje. Mannen in lange grijze regenjassen en een hoed diep over hun ogen getrokken, waren het gemakkelijkst te herkennen. Maar doorsneemannen, eerbare huisvaders, kantoorklerken met aktetassen, iedereen kon het zijn. Aktentassen! Die waren verraderlijk. Alles kon erin zitten, maar Leni wist wat erin zat. En dan die keurige kantoorklerkpakken. Dat niemand dat zag, dat waren geen kantoorklerken, dat waren spionnen, geheimagenten, Gestapo's, keurig gekleed, veel te keurig! Ze kwamen niet in Brand, nee natuurlijk niet! In Brand vielen ze te veel op. De Trierer Strasze, die was vergeven van de mannetjes. De hoofdstraat die naar Aken leidde. Vol mannetjes! Leni kwam de deur niet meer uit. Soms, af en toe, om te kletsen met de burens die het ook verschrikkelijk vonden en dat het maar gauw afgelopen mocht zijn, maar wat hadden zij daarover te zeggen, Hitler zou wel het beste met hen voorhebben, zul je zien, komt goed.

Ze zagen niets. Ze zagen die mannetjes niet en niet waar het naartoe ging, nergens naartoe, naar de hel ging het, zeker als je negen kinderen had. Maar wie begreep Leni? Ze zagen niet eens dat het geen gewone kantoormannetjes waren.

Overall zag je die mannetjes, dat was niet normaal. Mannetjes die hun best deden normaal te lijken, maar dat waren ze niet. Niets was normaal. Heel Brand was niet meer normaal en niemand trok het zich aan. De kinderen deden de idiootste dingen en iedereen lachte erom. Het zou wel goedkomen met die kinderen. De kinderen van Fixe Franz, de kinderen van haar, de kinderen van de hele buurt, Ausschuss-kinderen, dat kon nooit goedkomen en dat zagen ze niet. Kinderen van een autosloper die voetballen met alle andere kinderen die wilden voetballen, terwijl Ausschuss alleen maar met Ausschuss mocht. Kinderen van een autosloper waren zelf schrot. Fixe Franz was een zigeuner en haar Theodor ook.

Maar in Brand hadden ze niets beters te doen dan te kleppen en te roddelen en af te geven op het stadsbestuur dat nooit iets deed voor arme mensen. Alsof het stadsbestuur van Aken naar Brand zou komen om zich de haren uit de kop te trekken en zich te verontschuldigen omdat ze die van Brand vergeten waren. Misschien zouden ze een kaarsje opsteken van een pfenning en de goede God vragen die van Brand te beschermen en dan zou het brood weer een pfenning duurder worden vanwege die kaarsjes.

Leni zag hoe het ging en Theodor lachte erom. Zo'n zorgeloze vent, terwijl iedereen het moeilijk had, dat moest die mannetjes opvallen. Elke dag met de kinderen op pad. En wat vrat hij allemaal uit bij de bakker en de slager? Hoe kon hij thuiskomen met brood terwijl hij de hele dag met de kinderen aan het ravotten was geweest langs 's Heren wegen, waar iedereen die flierefluiter kon volgen? Daar waren die mannetjes voor, dat hun zoiets opviel. Dat onbezorgde, dat argeloze, die vrolijkheid. In Brand was weinig vrolijkheid te beleven. Krentenbrood met stenen, dat was alles. Dat brachten ze thuis, brood met stenen in plaats van krenten. Ze hadden krentenbrood gespeeld, maar ze hadden geen krenten, dus pakten ze maar stenen.

Theodor lachte ermee, Theodor lachte met alles, maar Leni kon nergens meer mee lachen. Stenen om te eten. Ze kon er niet meer tegen. En iedereen rondom haar deed maar wat en leek er ook nog mee weg te komen. Alsof er geen Gestapo bestond.

Pak nou de Kienheuer, een lekenapostel met lange, vette haren die Aken onveilig maakte met de bijbel. Daarmee leurde hij langs de deuren en wat hij opstreek, verzoop hij in de kroeg. Een discipel van Jezus. Als hij Christus voor vijf Mark aan het kruis had kunnen krijgen, dan had hij die vijf Mark opgestreken en verzopen. Leni vroeg zich af hoe het in godsnaam mogelijk was dat zo'n figuur als de Kienheuer nog steeds de straten van Aken onveilig kon maken, zonder dat de Grüne Polizei zich daarmee bemoeide en haar Theodor elk moment opgepakt kon worden. Hoeveel hadden ze er al niet opgepakt die minder op hun geweten hadden? Misschien was de Kienheuer een verklede spion. Die mannetjes konden alles zijn. Maar Theodor lachte haar uit. De Kienheuer een spion! De Kienheuer was een paljas en die liep toch ook nog vrij rond? Leni werd gek.

Leuren met de bijbel om aan drank te komen was een zwaar vergrijp in de ogen van God en anders wel in de ogen van Leni, maar de

Kienheuer zoop en leurde en stond nooit op de affiches. Theodor wel. God was met de goddelozen. Zijn uitverkoren volk ging naar de hel. Theodor amuseerde zich met haar.

Die jodenkop, die haviksneus en zwarte haren, ogen puilend uit zijn kop, valse ogen, een karikatuur weliswaar, maar onmiskenbaar háár Theodor. Op alle affiches door de hele stad. En Theodor wilde er niet over praten. Vanwege de affiches durfde ze soms niet eens meer de deur uit.

‘Judensau’, stond boven zijn portret. Hij was geen jood, maar die jood was helemaal Theodor.

‘Clown’, kunnen ze er net zo goed boven zetten, zei Leni. ‘Idioot, stuk verdriet, halve gare, verdomde kwast, het is allemaal goed om een normaal mens op te pakken!’

‘Wat een geluk dat ik niet normaal ben!’ zei Theodor en lachte.

En dan kwamen de traantjes en die lachte hij ook weg en dan ging hij spelen met de kinderen. Ze hoorde het gejoel en stond te beredden in de keuken, terwijl de traantjes bleven vallen en dat maakte de soep ook niet vetter. Nog geen hout om op te kluiven. En dan snikte ze het uit en nam Theodor haar soms in zijn armen.

Ze moest zich geen zorgen maken, hij wist altijd wel aan eten te komen en hij kwam inderdaad altijd aanzetten met vers brood, ook zonder stenen, of kleffe kippennekken die de goede God hem geschonken zou hebben. Maar ze kende de goede God, dat was een slager op de Triererstrasse, die de nekken opzij legde voor arme mensen zoals zij en Theodor.

Volgens Leni belazerde hij de kluit, want met negen kinderen raakte je de tel kwijt en slager Müller hield ervan om alles eerlijk te verdelen. Hij maakte altijd gelijke porties, voor iedereen in de rij een zo’n portie en de rij schoof altijd braaf op, een voor een kreeg iedereen zijn portie. Theodor kwam thuis met veel te veel gelijke porties, dus had hij waarschijnlijk niet netjes in de rij gestaan en als hij straks niks meer kreeg van slager Müller omdat hij voorgekropen was, wat dan?

Maar Theodor kroop niet voor, hij stuurde Beate achterom als ze bijna aan de beurt waren. Soms ook nog samen met Renate want zulke bloedjes van meisjes kon Müller niets weigeren. Hij zei nooit dat ze achteraan moesten aansluiten, maar dat deden ze wel, nadat ze hun portie hadden gekregen. En dan schoven ze weer braaf mee met de rij en vingen ze nog een portie. Er waren gelukkig heel wat arme mensen

en de rij was lang en slager Müller lette niet zo op de gezichten, hij keek meer uit naar het eind van de rij. Of hij wel genoeg had. Nee natuurlijk, dus maakten ze binnen foeterend wat porties bij. Hij kon ook nooit kijken.

Beate had het in de vingers, zei Theodor. Hij leidde zijn kinderen op voor galg en rad, zei Leni.

Het vergrootte Leni's zorgen. Indiaantje spelen, cowboy, diefje verlos, haasje over, brood jatten en de kluit belazeren, alles was een spel. En dan kwamen ze thuis met een homp deeg vol steentjes, want ze hadden bakker gespeeld en krentenbrood gebakken en de bakker had deeg genoeg, maar geen krenten. Achter de bakkerij lagen de broden op steekkarren uit te walmen en het deeg lag voor het grijpen achter de deur op een lange tafel. Je moest alleen zorgen dat niemand je zag.

Alles was goed gegaan dit keer. Beate was precies voor de winkel over iets gestruikeld en had het op een vreselijk janken gezet, zodat de bakker en zijn vrouw en de loopjongen allemaal tegelijk naar buiten kwamen gelopen en Theodor met Günther en Uschi achter de bakkerij vrij spel hadden gehad, terwijl de rest van de kinderschare op de uitkijk had gestaan. Jammer alleen dat er geen krentenbroden lagen, daar was het nog te vroeg voor. Maar Leni hoefde de steentjes maar uit het deeg te halen en als ze het dan in de pan deed, hadden ze heerlijk krentenbrood zonder krenten.

‘En hoe krijgen we vuur onder de pan?’ vroeg Leni.

Onmiddellijk mobiliseerde Theodor het grut en gingen ze erop uit om hout te verzamelen en een kampvuur te maken en daarna zongen ze liedjes bij de knetterende takken, terwijl Leni aan een lange bonenstaak een ketel boven het kampvuur stak en de burens afkwamen op de geur van brood en kippennekken. Zelfs de scharensliiep kwam aanlopen in een lange gabardine waarin hij helemaal verzoop, de scharensliiep die als de dood was voor vuur, maar de geur van eten won het van de brandlucht. Hij hief zijn armen ten hemel als om die te smeken hem te ontzien, want hij was een arme zondaar en kon geen weerstand bieden aan de zonde van de vraatzucht. Maar een godsgeschenk negeren was erger dan zonde, dat was doodzonde!

De hele dag bleven ze soms weg, Theodor met zijn kinderen. Leni verwachtte elke dag dat ze niet meer terug zouden komen. Hij was gek op het grut en de godganselijke dag zwierven ze door de bossen, de

weilanden, overal. Naar school gaan was er vaak niet bij, al sleepte Theodor het grut soms naar het schooltje van meester Küppers, omdat ze toch ook moesten leren rekenen, maar gebeurde niet elke dag. Theodor had al meteen zijn bekomst van de meester, omdat die op hoge toon rekenschap eiste voor de afwezigheid van de kinderen, terwijl het land bedreigd werd en hijzelf, meester Küppers, nog iets van kinderen kon maken want daar was hij voor. Het land had nood aan Anwuchs en het Ausschuss mocht blij zijn dat het nog ergens voor diende. En dan zei Theodor dat het land op meester Küppers kon rekenen in tijden van nood, maar dat hij nu helaas geen noodgevallen kon leveren. En dan riep hij de kinderschare bij elkaar en vertrok, tot wanhoop van de meester die sputterde van gif en tot vreugde van het Ausschuss achter hem, dat helaas al binnen was.

Brand was niet zo ver van Aken, maar in Brand rook je nog de koeien en het land. In Aken hingen de affiches. En meestal was er in Brand niets te eten. Vandaag helaas ook niet. Vandaag waren ze verjaagd door de bakker die hen betrapt had en hadden ze krentenbrood gebakken van modder en stenen en nu waren ze kapotmoe en zaten ze in hun maag met de bakker, want die zou morgen wel extra opletten en precies morgen bakte hij krentenbrood. Dat betekende dus vroeg naar bed, dan konden ze dromen van krentenbrood en hadden ze tenminste dat gehad.

‘Du arschloch du!’

‘Schatzilein, versteh doch! Op zaterdag staan de broden van de bakker altijd af te koelen op lange rekken buiten op de koer en dan heeft de bakker geen tijd om erop te letten, want een zaterdag is druk.’

‘Du arschloch du! Vandaag is het zaterdag! Dus waar is dat brood?’

‘Hier!’ zei Theodor en hij wreef over zijn buik. ‘Het komt er vanzelf weer uit, wil je daarop wachten?’ en hij duwde Leni zijn kont onder haar neus.

Leni werd gek. Ze luisterde niet naar Theodor die schreeuwde dat het een grapje was en dat hij wel degelijk brood had meegebracht, buiten voor de deur. Ze schold hem de huid vol en keilde alle potten en pannen die ze kon vinden door het huis, maar dat waren er gelukkig niet zo veel. Theodor vluchtte haastig naar buiten.

En dan kwamen de buren opgedraafd om bijstand te verlenen, want de kinderen krijsten allererbarmelijkst.

De eersten die altijd op het lawaai afkwamen waren Bummel Jutta en Butzen Peter, Theodors beste kameraad met zijn vrouw. Butzen had klikjes om de ruzie te beslechten. Opgevist uit de drekbakken achter de winkel van Blöde Bernd, die veel zaakjes dreef aan de voorkant, terwijl aan de achterkant zijn berooide klandizie wachtte op wat overschoot. Blöde Bernd en slager Müller waren de voornaamste leveranciers van het zaakje in Brand.

Bützen wist Leni te kalmeren met afval van Bernd, ‘genadiglijk geschonken door het vuilnisbakkenras’. Bützen vond altijd de juiste woorden en dan werd het meteen een stuk gezelliger..

Hij had een zwak voor Theodors kinderen, maar hij was minder impulsief. Theodor had een gloeiende pfenning in zijn reet en Butzen had een bultrug, maar hij wist de Polizei altijd uit handen te blijven. Zijn bult stond nooit op affiches. De haviksneus van Theodor wel.

Ze waren opruiming aan het houden. Op die affiches stond wie ze gingen opruimen. Mannen met zwarte wilde haren en een haviksneus. Bützen had dunne slierten om zijn kop en hij zag er verder ook uit alsof ze hem beter bij het vuilnis konden zetten, maar hij had iets van de laatste zwerver op aarde die straks misschien in een museum moest. En hij hield zich altijd op de achtergrond.

Theodor was een verlopen zigeuner en een flierefluiter en dat waren twee oneffenheden in de evolutie die het Groot-Duitse Rijk liever gladgestreken zag. Ooit zou Theodor niet meer thuiskomen en al haar kinderen ook niet. Leni vrat zich elke dag op. Ze stierf al half bij het idee dat ze haar kinderen kwamen halen en waar waren ze dan? Bij Theodor? Op een dag zou ze helemaal alleen achterblijven. Theodor zou eindigen aan een boom. Of tegen een muur.

Als het niet was om zijn luchtige opvattingen, dan zou het zijn om de manier waarop hij aan de kost probeerde te komen. Straatschuimer. Inbreker. Dief op bestelling. Nachtschicht had hij, zo noemde hij het zelf. Nachtschicht, want zijn werk kon het daglicht niet verdragen. En altijd in gezelschap, want ‘s nachts kon je vreemd volk tegenkomen. Peter was altijd zijn nachtelijk gezelschap. Zonder Peter ging hij er niet op uit. Een zigeuner en een gebochelde, gefundes Fressen voor het Groot-Duitse Rijk. En dan nog negen donkere kinderen. ‘Wie doet je wat’, zou Theodor zeggen.

Overdag bleef Bützen wijselijk thuis, maar Theodor hield het daar niet uit. Hij ging liever op strooptocht, speelde liever indiaantje en jat-

te liever broden. Theodor was meer geschapen voor het veldwerk en zijn kinderen ook, maar daar waren het kinderen voor. Leni zag een zwarte toekomst voor zich. Ze had een zwart verleden achter de rug.

Met Theodor was ze dat verleden ontvlucht. Een krijsende moeder had ze achtergelaten, een uitzinnige moeder en een slaande vader, een dronken vader en veel te veel kinderen, een huis vol stank van poep en pies, de stank van de armoede,- Theodor kon haar verrot slaan als hij het rook. Met Theodor was ze ontsnapt naar een nieuwe wereld, maar die begon steeds meer op de oude te lijken. Hij sloeg erop los als Spatzchen in zijn broek had gescheten of als de luier van Kerlchen verschoond moest worden. Alles kon hij van zijn kinderen verdragen, behalve de stank van poep en pies. Ze vormden al net zo'n klassiek gezin als dat waaraan ze probeerden te ontkomen.

Naar Berlijn hadden ze gewild! Theodor had haar Berlijn voorgespiegeld als de stad van feest en vrije liefde. Van Bitburg kwamen ze. Brand was nog niet eens richting Berlijn, maar Theodor wist in Brand een huisje en in Aken iemand bij wie hij geld kon verdienen. De Pad noemden ze hem. Leni had meteen al een aversie tegen de Pad. Ze kende hem niet, ze had hem nog nooit gezien, het klonk niet veelbelovend want het werk was 's nachts en bovendien: de Pad... het klonk als een stiekeme gast. 'Dat zijn vooroordelen!' 'Misschien, maar het klinkt niet goed.' 'Klinkt! Klinkt! Een naam heb je niet om goed te klinken!'

Maar toch, de nacht bood veiligheid en de Freikörperkultur kon nog wel even wachten. Trouwens, in Brand had zich meteen al Beate aangediend, de oudste van een serie van negen en was het geen schatje?

Bij nummer twee was de Freikörperkultur al ver buiten beeld geraakt. En toen volgden er nog zeven. En allemaal zigeuners. Donkere haren, donkere ogen, donkere blik. Leni voelde zich een zeug met biggen. O jawel, kinderen waren een zegen en je moest het de goede God niet kwalijk nemen, maar dat zwoegen en zogen was niet katholiek. Waren ze nou nog blond geweest, dan hadden ze terecht gekund in een opvoedingsgesticht en waren ze bevoorrechte Duitse staatsburgers geworden. Maar wat voor rechten had je als je een nest ratten had geworpen? Zo hield de radio het je voor, als je al de kans had naar een radio te luisteren, bijvoorbeeld in een Konditorei. Maar wanneer kwam je als verdorbenes Vieh in een Konditorei? Je werd al buiten

gekeken nog voordat het programma goed en wel begonnen was. Dus ze had het van horen zeggen en wat ze zeiden was al erg genoeg.

Ze hield van haar kinderen, maar ze zouden haar in het ongeluk storten. Mensen die het ook van horen zeggen hadden, zeiden dat Duitsland reinrassig zou worden en daar paste geen Ungeziefer bij. Ungeziefer was zij. Dat kende ze. Dat had ze meegekregen van thuis. Van haar eigen vader. Als die dronken thuiskwam, kroop al het Ungeziefer angstig in bed en had hun moeder het gevreten, want die had het Ungeziefer gebaard. Uitroeien zouden ze het hele nest en hij zwaaide met zijn vuisten en begon alvast met uitroeien. Leni had er geen verweer tegen en dus was ze met Theodor het geweld ontvlucht. En nu haalde het haar in. Met al die affiches. Dag freies Berlin.

Aan het freies Berlin had Hitler paal en perk gesteld. Eindelijk deed Hitler iets goeds, dacht ze bitter.

Theodor ging steeds vaker op pad. En ineens waren daar cadeautjes voor de kinderen en voor haar. Dat bezorgde haar ook weer hartkloppingen. Hij bracht zelfs dagelijks eten mee, goed eten, soms zelfs verse vis en fruit. En als ze vroeg waar hij dat weer vandaan had, altijd die glimlach, altijd die vingers op de mond. ‘Kätchen die mausen fragen nicht!’

Het maakte haar bang. Het kon alleen maar betekenen dat de Pad goede vriendjes bij de nazi’s had. Dat Theodor zich in gevaarlijke nesten begaf.

Theodor lachte zijn zorgeloze lach.

‘De Pad? Puppe, die is lid van de NSDAP! Hohes Tier ook nog. Ik zou niet graag met hem aanzitten bij al die dikkoppen, maar hij schuift wel altijd wat door naar ons.’

Iemand die met dikkoppen aanzat. Dikkoppen waren er niet om ongedierte te helpen, dikkoppen waren er om het te vertrappen. Ze ging gelijk krijgen, ze had het altijd wel gezegd, eerdaags kreeg ze gelijk! Maar wat heb je aan je gelijk als je vertrap wordt?

Theodor voerde oorlog om het ongedierte te verdelgen. Van pezige takken maakte hij pijl-en-bogen en leerde de oudsten hoe ze moesten schieten. De jongsten moesten niet in de weg lopen, maar op hun hurken blijven zitten. Zodra de pijlen boven hun hoofden naar de vijand zoefden, konden ze opspringen voor de aanval. Het leven in de bossen was reuze spannend.

En hoe kwam hij dan aan zoveel taart?

Ach mens, de Pad is jarig. Wees blij dat je iets te eten krijgt!

De volgende keer was de Pad weer jarig en aten ze taart tot die hun neus uitkwam. Zelfs iemand als de Pad kon niet zo vaak jarig zijn, daar stak iets achter. Ze kwamen hen halen als ze helemaal onnozel gevreten waren en schijtend en wel zouden ze afgevoerd worden op boerenkarren tot schande van de buurt. Leni was als de dood voor de schande van de buurt en voor Theodor was het leven een feest. Daar hoorde taart bij, klaar, af. Ze moest niet zeuren. Maar zo veel taarten? Hoe kwam hij daaraan? Zeur niet, mens!

Ze kwamen haar de neus uit en de kinderen hun kont uit en als ze helemaal leeg gescheten waren, dan zouden ze zeggen: ‘Slechte moeder! Opruimen die moeder!’

Leni zag het elke dag donkerder worden. Herfst was het, winter zou komen en ze zouden nooit meer iets fatsoenlijks te eten krijgen. Ze zag de buikjes van haar kinderen al invallen en hun gezichtjes vermageren. Taart, daar stak toch iets achter? De hele winter taart?

‘Ach mens...!’ zei Theodor.

Maar ze voelde dat het hem ook niet lekker zat. Er was iets op til en ze spraken er niet over. Ze lagen zwijgend naast elkaar en wat er gebeurde, gebeurde niet hier. De kinderen lagen in hun hoek op hun dekentjes en zij in de andere hoek, Leni en hij, op dunnere dekentjes. De kinderen moesten het warm hebben. Leni lag uren wakker. Ze vreesde elke nacht de klopp op de deur.

Theodor was die nacht met een uitzonderlijk grote groep vrienden geweest. Het waren eigenlijk geen vrienden, het waren handlangers van de Pad en die kon je maar beter te vriend houden.

Ze hadden een Konditorei overvallen en kort en klein geslagen, want het was een vuile jood. Maar ze hadden wel eerst zijn taarten gerred. Want wat moet zo’n vuile jood met taarten die een huurbaas niets opleveren?

De kinderen hadden weer eens kotsend en schijtend op de vloer gelegen en wie ruimde het op? Leni.

‘Morgen komt er weer brood op de plank!’ had Theodor gelachen.

En nu lag hij naast haar en deed hij zijn kop niet open. Waar gingen ze morgen hun brood opvorderen? Waar was er een bakker die niets verdiende aan zijn brood en wiens winkel dus kort en klein geslagen moest worden omdat hij zijn schulden niet kon betalen? Leni lag naar

het plafond te staren de godganselijke nacht. Ze wilde Theodor niet wakker maken, want hij moest weer vroeg op pad.

Ze probeerde alleen niet aan haar kinderen te denken. Die gingen morgen weer de bossen in. Zodra Theodor thuiskwam, trok hij met hen naar buiten en leerde hun hoe ze in de natuur konden overleven van de vruchten en de planten en de nesten van de vogels, voor als er ooit oorlog mocht komen. Hij leerde hun de eetbare van de oneetbare paddenstoelen te onderscheiden, hij leerde hun netelensoep te trekken, hij plukte bramen met ze en ravotte de hele dag. En 's avonds was hij kapot. En dan moest hij weer heel erg vroeg aan zijn nachtschicht beginnen.

Maar zijn kinderen hadden een vrolijk leven. Waar bleef je zonder vrolijkheid in deze tijden? Als kinderen niet meer vrolijk werden, dan kon je dag met je handje zeggen. Dat vond Theodor. Dag meneer Hitler. Theodor bouwde dus net zo goed als anderen aan een basis voor het Vaderland. Hitler zou hem steun moeten geven en geld voor de kinderen.

Geld voor de poppen van Beate. Voor Trineke en Schnupfchen en Flotte Lisa en Bummel Jutta en hoe ze allemaal mochten heten. Voor een pop die echt mama kon zeggen. En geld voor Ulrich. Ulrich was de grootste jager van Brand. Hij had al zeker drie pijl-en-bogen. Zelf gesneden, dat handige jong. De 'letzte Schrei' zou hij voor hem kopen. Een geweer met een stop die aan een touwtje bleef hangen. Ulrich werd in de hoogste staat van paraatheid gebracht. Ulrich van acht, de schrik van alle mussen. Het vaderland kon op het dak gaan zitten.